

تحلیل محتوای کتاب زیست شناسی پایه دهم از نظر

ملاک های تعیین، انتخاب و سازماندهی محتوا

اعظم غلامی^۱، محمد رضا قربانی^۲

پذیرش: ۹۹/۶/۳

دریافت: ۹۸/۹/۲۸

چکیده

این پژوهش با عنوان بررسی محتوای کتاب زیست شناسی پایه دهم تجربی بر اساس عوامل تعیین کننده محتوای کتب درسی در سال تحصیلی ۱۳۹۷-۱۳۹۸ برای آگاهی از نظرات دبیران زیست شناسی در مورد محتوای کتاب زیست شناسی پایه دهم تجربی انجام گرفته است. جامعه آماری تحقیق کلیه دبیران زیست شناسی شهرستان زنجان به تعداد ۵۵ نفر است. جمع آوری اطلاعات از طریق پرسشنامه و مطالعات کتابخانه ای صورت گرفته است. روش بررسی اطلاعات شامل آمار توصیفی (اعلام فراوانی و درصد) و نیز آمار استنباطی (آزمون کولموگروف-اسمیرنوف، آزمون همبستگی و تحلیل عاملی) می باشد. نتایج این تحقیق نشان می دهد از نظر دبیران در تعیین محتوای کتاب زیست شناسی پایه دهم به مقوله های انتخاب محتوا، سازماندهی محتوا و شکل ارائه محتوا به ترتیب در حد بسیار زیاد، متوسط و زیاد توجه شده است. در مجموع از نظر دبیران در تألیف کتاب زیست شناسی پایه دهم در حد خیلی زیاد به معیار های تعیین محتوا توجه شده است و نتیجه گرفته می شود که برنامه ریزان و مؤلفین کتاب زیست شناسی دهم در تهیه و تنظیم محتوای این کتاب اصول تعیین محتوا را در حد خیلی زیاد رعایت نموده اند.

کلید واژه ها: تعیین محتوا، انتخاب محتوا، سازماندهی محتوا، زیست شناسی.

^۱. استادیار گروه علوم پایه، دانشگاه فرهنگیان، تهران، ایران، نویسنده مسئول، azam.gholami@gmail.com

^۲. دانشجوی رشته زیست شناسی دانشگاه فرهنگیان، تهران، ایران.

مقدمه

آموزش و پرورش از مهم ترین نهاد های اجتماعی می باشد. در واقع کیفیت فعالیت سایر نهادهای اجتماعی تا اندازه ی زیادی به چگونگی عملکرد آموزش و پرورش بستگی دارد (ندیمی و بروج، ۱۳۷۸). نظام آموزش و پرورش در جهان کنونی، وظایف و کارکردهای مختلفی را به طور آشکار و نهان بر عهده دارد و ابزار تحقق اهداف و مقاصد اجتماعی به شمار می رود. کارکردهای آن به حدی است که جوامع مختلف انتظار دارند، این سازمان باید پاسخگوی نیازهای معنوی و مادی آنان باشد و به عنوان یک عامل، تحقق نیازهای فردی و اجتماعی و رشد و توسعه فرهنگی - سیاسی و اقتصادی جامعه را ممکن کند (صافی، ۱۳۷۹).

برنامه های درسی یکی از مؤلفه های مهم و تأثیرگذار در آموزش نظام های آموزشی بوده که به تبع آن یکی از مراحل اساسی در طراحی و تنظیم برنامه های درسی مدارس و انتخاب محتوای برنامه می باشد. می توان گفت که محتوای برنامه درسی، همان موضوعات درسی است که از آن به عنوان ابزاری برای نیل به اهداف استفاده می شود و از نظر نقشی که در تحقق اهداف برنامه، بازی می کند از اهمیت خاصی برخوردار است (لوی^۱، ۱۹۹۱). اجزای عمده و اصلی برنامه درسی عبارت است از هدف، محتوا، روش و ارزشیابی (موسی پور و سعیدی رضوانی، ۱۳۹۵). از آن جا که دانش به سرعت رو به افزایش است، موضوع درسی مورد استفاده در مدرسه به تندی می تواند متروک شود؛ بنابراین باید در انتخاب محتوا دقت شود و لازم است محتوا متناسب با تغییرات علم، تغییر کند. همچنین محتواهای مهم و با اهمیت در کتاب های درسی لحاظ شوند (دهقان، ۱۳۷۷). حال باید بدانیم که محتوای مهم و با اهمیت به چه نوع محتوایی گفته می شود و این محتوا به چه شکل باید در برنامه درسی قرار گیرد. شریعتمداری (۱۳۸۷) اصول انتخاب محتوا از نظر سیلور و همکاران را این گونه بیان نموده است: «محتوا باید مفاهیم اساسی یک رشته یا موضوع درسی را مجسم کند؛ روش های تحقیق اجرا شده در رشته علمی را مشخص کند؛ قدرت تخیل دانش آموزان را تحریک کند و آنها را به تفکر وادارد و در عین حال، قابل درک هم باشد». نیاز است که محتوا به طریقی به نظم درآید که دانش آموزان بتوانند آن را یاد بگیرند؛ نظریه های یادگیری مختلفی وجود دارد که در انجام این کار به بهترین شکل ممکن به ما کمک می کنند (دهقان ۱۳۷۷). محتوای یک کتاب درسی زمانی می تواند به تحقق اهداف آموزش و پرورش کمک کند که در تحلیل و تدوین آن اصول و معیارهای حاکم بر انتخاب محتوا رعایت شده باشد. برای تنظیم محتوا باید درباره انتخاب محتوا تصمیم گیری کرد. سپس محتوا های انتخاب شده را به شکل مناسب در پایه های مختلف و دروس یک پایه سازماندهی نمود و در گام بعدی به شکل ارائه آن در کتاب درسی توجه داشت (فتحی و اجارگاه، ۱۳۸۶).

با توجه به موارد گفته شده و به منظور تعیین میزان کارآمدی محتوای کتاب های درسی برای دانش آموزان و همچنین میزان هماهنگی آن با تحولات و تغییرات سریع جامعه باید محتوا و مطالب کتاب های درسی مورد بررسی، تحلیل و ارزشیابی قرار گیرد. ارزشیابی صحیح از محتوای کتاب های درسی با توجه به عوامل مؤثر در کارایی آموزشی، امکان قضاوت و تصمیم گیری در مورد مطلوب بودن محتوا را فراهم می سازد (ملکی، ۱۳۸۲). بدین سبب تحقیق حاضر تلاش دارد محتوای کتاب زیست شناسی سال دهم تجربی را از نظر دبیران زیست شناسی شهرستان زنجان مورد ارزیابی قرار داده و در صورت نامناسب بودن محتوا پیشنهادهای عملی درخصوص تدوین و اصلاح محتوای این کتب ارائه نماید.

پیشینه تحقیق

با توجه به جدیدالتألیف بودن کتاب مورد بررسی در این پژوهش تاکنون تحقیق مستقلی درارتباط با محتوای آن صورت نگرفته است اما پژوهش های زیر به موضوعاتی مشابه این پژوهش در کتاب های درسی دیگر پرداخته اند و آگاهی از آن ها برای انجام تحقیقی قابل قبول ضروری و مفید است.

مصطفی رفیعیان در پژوهشی (۱۳۹۳) با عنوان تحلیل محتوای کتاب های درسی علوم تجربی دوره ابتدایی از نظر میزان توجه به سواد تغذیه دریافت که از مجموع ۴۷۱ واحد تحلیل شده (شامل متن، جدول، نمودار و پرسش) برای مؤلفه گروه های غذایی،

بیشترین واحد یعنی ۱۱۶ واحد به شاخص نان و غلات و آب آشامیدنی اختصاص یافته و کمترین واحد ضبط برای شاخص شیر و لبنیات با ۳۲ واحد است و بیشترین ضریب اهمیت در دروس علوم تجربی دوره ابتدایی در مؤلفه گروه های غذایی مربوط به شاخص میوه ها (۰/۱۹) بوده و کمترین ضریب اهمیت مربوط به شاخص شیر و لبنیات (۰/۱۵) است.

بلچر و واین (۱۹۹۵) در پژوهشی درباره نظرات دبیران علوم دبیرستان از کتاب درسی علوم نتیجه گرفته اند که عموماً دبیران دید مثبتی نسبت به کتاب دارند و فقط حدود ۲۵٪ از دبیران کتابهای درسی علوم را عاری از توسعه تفکر واگرا و ابتکار و خلاقیت در فراگیران می دانند.

هاشمی و همکاران در پژوهشی (۱۳۹۳) با عنوان تحلیل محتوای برنامه درسی دین و زندگی دوره متوسطه از نظر میزان توجه به نیازهای اجتماعی دانش آموزان نشان دادند در قسمت اهداف میزان توجه به نیازهای اجتماعی دانش آموزان در سطح نسبتاً متوسط قرار دارد و در قسمت محتوای کتب درسی و کتب راهنمای معلم میزان توجه به نیازهای اجتماعی دانش آموزان در سطح خیلی ضعیف قرار دارد. از این رو پیشنهاد می شود که محتوای کتب مذکور توسط مؤلفین و برنامه ریزان کتب درسی مورد بازبینی و تجدید نظر قرار گیرد.

روش پژوهش

پژوهش حاضر با هدف بررسی محتوای کتاب زیست شناسی پایه دهم بر اساس عوامل تعیین کننده محتوای کتب درسی در سال تحصیلی ۱۳۹۷-۱۳۹۸ از نقطه نظر دبیران زیست شناسی انجام شده است. جامعه آماری این پژوهش کلیه دبیران زیست شناسی ناحیه یک و دو شهر زنجان به تعداد ۵۵ نفر بود و همه ی آنها به عنوان نمونه آماری انتخاب شدند. ابزار اندازه گیری، پرسشنامه ۳۵ گویه ای بود که روش امتیاز گذاری در گویه ها بر اساس طیف لیکرت پنج گزینه ای از خیلی زیاد=۵ تا خیلی کم=۱ انتخاب شد. روایی صوری و محتوایی پرسش نامه توسط اساتید حوزه زیست شناسی مورد بررسی قرار گرفت و پس از اعمال نظرات آنها، پرسشنامه ها اصلاح شد و در اختیار دبیران قرار گرفت. سنجش عامل پایایی پژوهش با استفاده از ضریب آلفای کرونباخ ۰/۷۹۶ بدست آمد که نشان دهنده پایایی مناسب برای ابزار پژوهش است. پرسشنامه محقق ساخته شامل ۳ معیار اصلی در رابطه با محتوای کتاب (انتخاب محتوا= ۱۴ سوال، سازماندهی محتوا = ۱۰ سوال و شکل ارائه محتوا = ۱۱ سوال) بود. پس از جمع آوری پرسشنامه ها، داده های حاصل از آن وارد نرم افزار SPSS شد و سپس نتایج آماری بدست آمده مورد تحلیل قرار گرفت.

مؤلفه های پرسشنامه

سؤال (متغیر) اصلی پژوهش	ملاک ها	سؤال های مرتبط در پرسش نامه
میزان مطلوبیت محتوای کتاب زیست شناسی سال دهم	انتخاب محتوا	۱ تا ۱۴
	سازماندهی محتوا	۱۵ تا ۲۴
	شکل ارائه محتوا	۲۵ تا ۳۵

سؤال های پژوهش

- تا چه حد محتوای کتاب زیست شناسی پایه دهم تجربی از نظر دبیران متناسب با معیارهای مطلوب تنظیم شده است؟
- از نظر دبیران به چه میزان در کتاب درسی زیست شناسی پایه دهم تجربی به ملاکهای انتخاب محتوا توجه شده است؟
- از نظر دبیران به چه میزان در کتاب درسی زیست شناسی پایه دهم تجربی به ملاکهای سازماندهی محتوا توجه شده است؟

- از نظر دبیران به چه میزان در کتاب درسی زیست شناسی پایه دهم تجربی به ملاکهای شکل ارائه محتوا توجه شده است؟

یافته های پژوهش

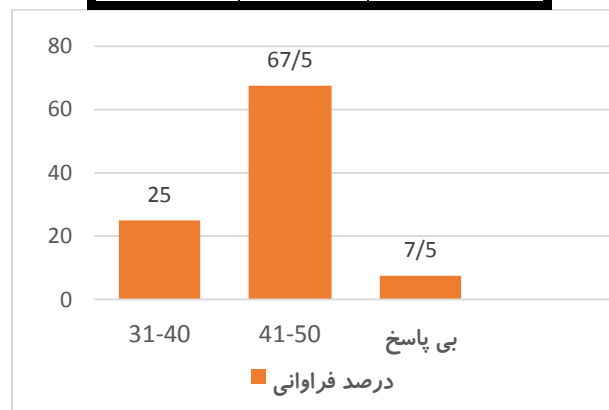
تحلیل توصیفی داده ها

با توجه به جدول ها و نمودار های توصیفی، مشخص است که از نظر سابقه، مدرک تحصیلی و سن پاسخگویان، اکثریت دبیران دارای مدرک تحصیلی فوق لیسانس بوده و سابقه ی بالای بیست سال و سن بالای ۴۰ سال دارند. پس این سه عامل می تواند ضریب اطمینان این تحقیق را بالا برده و بر دقت نتایج حاصل بیفزاید.

در جدول ۱ و نمودار ۱ رده سنی پاسخگویان آمده است، که ۶۷/۵ درصد آنها را افرادی که سن آنها بین ۴۱-۵۰ سال است تشکیل می دهند.

جدول ۱. توزیع سنی پاسخ گویان

	فراوانی	درصد فراوانی
۳۱-۴۰	۱۰	۲۵/۰
۴۱-۵۰	۲۷	۶۷/۵
بی پاسخ	۳	۷/۵
مجموع	۴۰	۱۰۰/۰

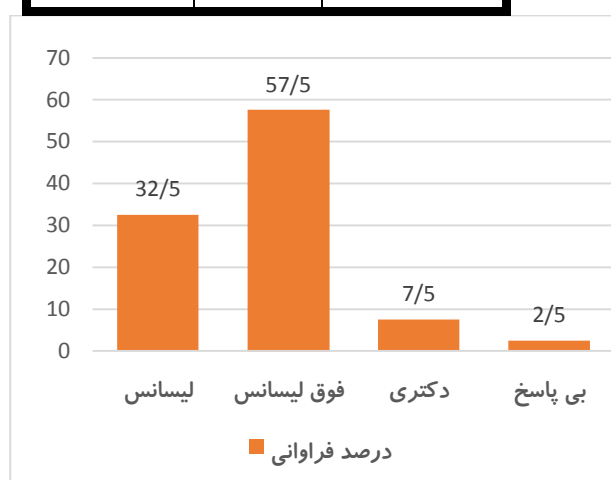

نمودار ۱. توزیع سنی پاسخگویان

در جدول ۲ و نمودار ۲ توزیع تحصیلات پاسخگویان آمده است که با توجه به جدول، تحصیلات پاسخگویان در ۴ رده اعلام شده است و بیشتر آنها در رده فوق لیسانس با فراوانی ۵۷/۵ درصد و کمترین آنها با مدرک دکتری ۷/۵ درصد است.

جدول ۲. توزیع تحصیلات پاسخگویان

	فراوانی	درصد فراوانی
لیسانس	۱۳	۳۲/۵
فوق لیسانس	۲۳	۵۷/۵
دکتری	۳	۷/۵
بی پاسخ	۱	۲/۵
مجموع	۴۰	۱۰۰/۰

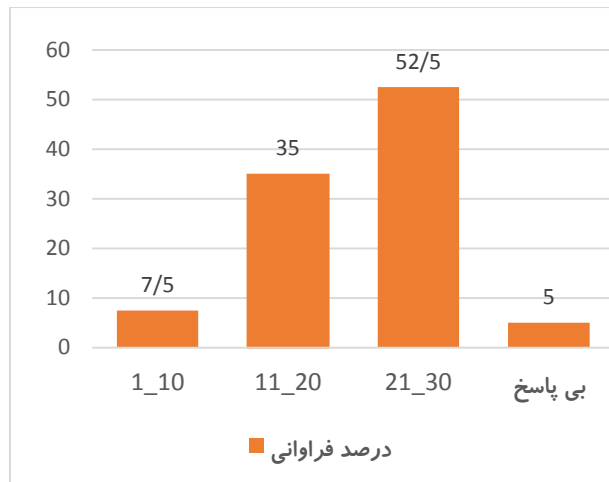

نمودار ۲. توزیع تحصیلات پاسخگویان

در جدول ۳ و نمودار ۳ توزیع سابقه پاسخگویان آمده است که با توجه به جدول، سابقه ی پاسخگویان در ۳ رده، طبقه بندی شده است و افراد با سابقه ی بین ۲۱-۳۰ سال بیشترین درصد را به خود اختصاص داده اند.

جدول ۳: توزیع سابقه پاسخگویان

	فراوانی	درصد فراوانی
۱-۱۰	۳	۷/۵
۱۱-۲۰	۱۴	۳۵/۰
۲۱-۳۰	۲۱	۵۲/۵
بی پاسخ	۲	۵/۰
مجموع	۴۰	۱۰۰/۰

نمودار ۳. توزیع سابقه پاسخگویان

تحلیل آماری داده ها

برای بررسی نرمال بودن متغیرها، در این پژوهش از آزمون کولموگروف-اسمیرنوف استفاده شده است. در این آزمون اگر میزان سطح معناداری (Sig) بیشتر از ۰/۰۵ باشد فرض تأیید می شود و از نرمالیتی برخوردار است.

جدول ۴. نتایج آزمون کولموگروف-اسمیرنوف

	کولموگروف-اسمیرنوف		
	آمار	درجه آزادی	Sig
ملاک انتخاب محتوا	۰/۱۶۳	۴۰	۰/۹۵۰
ملاک سازماندهی محتوا	۰/۱۴۱	۴۰	۰/۵۴۵
ملاک شکل ارائه محتوا	۰/۱۱۳	۴۰	۰/۲۰۰

میزان Sig های بدست آمده نشان می دهد که تمام متغیرهای موجود در پژوهش بزرگتر از ۰/۰۵ بوده، لذا دارای نرمالیتی است.

آزمون سوالات

سوالات موجود در تحقیق مورد آزمون قرار می گیرد و برای این کار از آزمون همبستگی پیرسون استفاده شده است که نتایج آن در جدول ۵ آمده است.

جدول ۵. نتایج آزمون همبستگی پیرسون

	ملاک انتخاب محتوا	ملاک سنجش محتوا	ملاک شکل ارائه محتوا
همبستگی پیرسون ملاک انتخاب محتوا	۱	۰.۷۷۳**	۰.۶۴۳**
Sig. (۲-tailed)	۰,۰۰۰	۰,۰۰۰	۰,۰۰۰
تعداد	۴۰	۴۰	۴۰
همبستگی پیرسون ملاک سنجش محتوا	۰.۷۷۳**	۱	۰.۶۳۷**
Sig. (۲-tailed)	۰,۰۰۰	۰,۰۰۰	۰,۰۰۰
تعداد	۴۰	۴۰	۴۰
همبستگی پیرسون ملاک شکل ارائه محتوا	۰.۶۴۳**	۰.۶۳۷**	۱
Sig. (۲-tailed)	۰,۰۰۰	۰,۰۰۰	۰,۰۰۰
تعداد	۴۰	۴۰	۴۰

جدول ۵ نتایج آزمون همبستگی پیرسون در رابطه با هر یک از عوامل مؤثر در مباحث زیستی کتاب زیست شناسی دهم می باشد که با سطح اطمینان ۹۵ درصد را نشان می دهد. شدت همبستگی همواره بین -۱ و +۱ است. میزان Sig موجود در هر کدام از ردیف های جدول نشان می دهد که ضرایب همبستگی در این آزمون معنادار است چرا که کمتر از ۰/۰۵ است. پس می توان گفت با توجه به سطح معناداری ۹۵ درصد و همچنین ضرایب همبستگی پیرسون که نزدیک به یک می باشند، شدت رابطه بالا و مستقیم است.

تحلیل عاملی

قبل از انجام تحلیل عاملی ابتدا لازم است از کفایت نمونه گیری اطمینان حاصل شود که آیا می توان داده های موجود را برای تحلیل مورد استفاده قرار داد. به عبارت دیگر آیا تعداد داده های موجود برای تحلیل عاملی مناسب هستند یا نه؟ برای این منظور از شاخص KMO و آزمون بارتلت استفاده شد.

جدول ۶. آزمون بارتلت و شاخص KMO

اندازه گیری کافی بودن نمونه گیری	۰/۷۱۸
میزان تقریبی آزمون خی	۵۶/۸۱۹
درجه آزادی	۳
Sig.	۰/۰۰۰
تست کروی بارتلت	

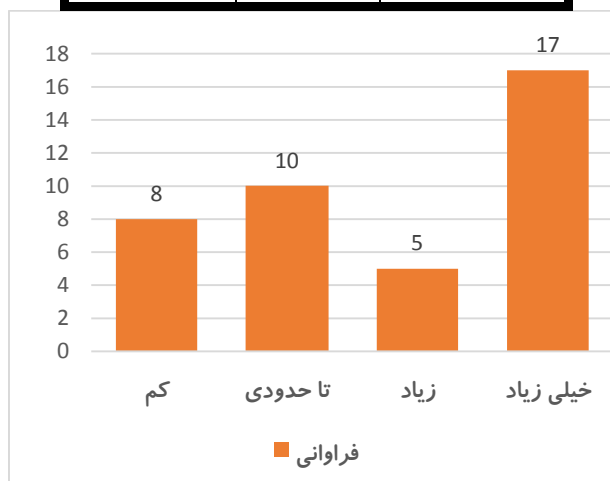
در این پژوهش شاخص KMO با مقدار ۰/۷۱۸ نزدیک به یک است و نشان می دهد تعداد نمونه ها برای تحلیل عاملی کافی می باشند. همچنین میزان معنی داری کمتر از ۵ درصد می باشد بنابراین می توان چنین استنباط نمود که در سطح خطای ۵ درصد و یا سطح اطمینان ۹۵ درصد فرض صفر تأیید نشده و بنابراین فرض یک یعنی کفایت مدل پذیرفته می شود.

تحلیل توصیفی مؤلفه های پژوهش

- از نظر دبیران به چه میزان در کتاب درسی زیست شناسی پایه دهم تجربی به ملاک های انتخاب محتوا توجه شده است؟

جدول ۷. ملاک انتخاب محتوا کتاب زیست شناسی دهم

اعتبار	فراوانی	درصد فراوانی
کم	۸	۲۰/۰
تا حدودی	۱۰	۲۵/۰
زیاد	۵	۱۲/۵
خیلی زیاد	۱۷	۴۲/۵
مجموع	۴۰	۱۰۰/۰

نمودار ۴. ملاک انتخاب محتوا کتاب زیست شناسی دهم

جدول ۷ و نمودار ۴ برای این مقوله نشان می دهد بیشتر پاسخگویان در پاسخ به این ملاک گزینه خیلی زیاد را برگزیده

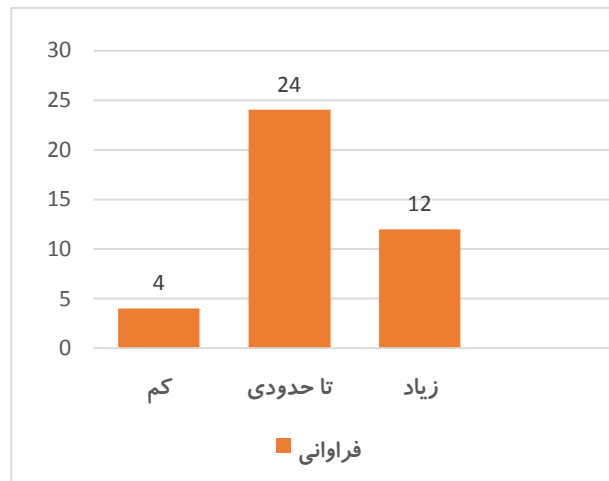
اند.

• از نظر دبیران به چه میزان در کتاب درسی زیست شناسی پایه دهم تجربی به ملاک های سازماندهی محتوا

توجه شده است؟

جدول ۸: ملاک سازماندهی محتوا کتاب زیست شناسی دهم

اعتبار	فراوانی	درصد فراوانی
کم	۴	۱۰/۰
تا حدودی	۲۴	۶۰/۰
زیاد	۱۲	۳۰/۰
مجموع	۴۰	۱۰۰/۰

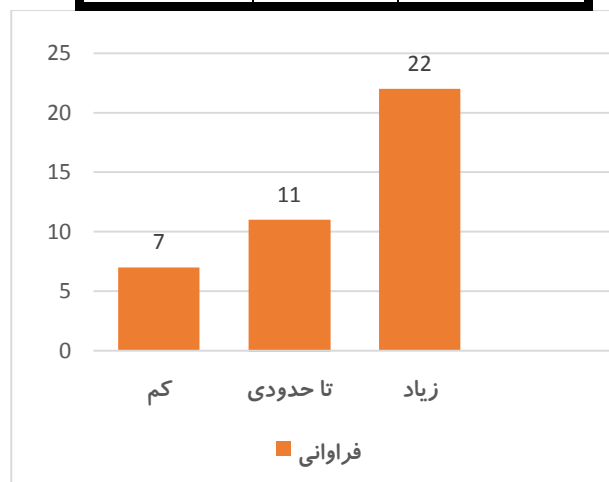

نمودار ۵. ملاک سازماندهی محتوا کتاب زیست شناسی دهم

جدول ۸ و نمودار ۵ برای این مقوله نشان می دهد بیشتر پاسخگویان به این ملاک گزینه تا حدودی را برگزیده اند. • از نظر دبیران به چه میزان در کتاب درسی زیست شناسی پایه دهم تجربی به ملاک های شکل ارائه محتوا توجه شده است؟

جدول ۹. ملاک شکل ارائه محتوا کتاب زیست شناسی دهم

اعتبار	فرآوانی	درصد فرآوانی
کم	۷	۱۷/۵
تا حدودی	۱۱	۲۷/۵
زیاد	۲۲	۵۵/۰
مجموع	۴۰	۱۰۰/۰

نمودار ۶. ملاک شکل ارائه محتوا کتاب زیست شناسی دهم

جدول ۹ و نمودار ۶ برای این مقوله نشان می دهد بیشتر پاسخگویان به این ملاک گزینه زیاد را برگزیده اند.

بحث و نتیجه گیری

پس از به دست آوردن فراوانی‌ها آزمون کولموگروف-اسمیرنوف جهت بررسی نرمال بودن داده‌ها انجام شده که نتایج، نشان دهنده نرمال بودن داده‌های تحقیق است. سپس برای هر یک از مقولات آزمون همبستگی گرفته شده که جداول آن نتایج آزمون همبستگی در رابطه با هر یک از عوامل مؤثر در کتاب زیست شناسی پایه دهم است که سطح اطمینان ۹۵ درصد را نشان می‌دهد. شدت همبستگی همواره بین ۱- و ۱+ است.

میزان معنی داری موجود در هر کدام از ردیف‌های جدول نشان می‌دهد که ضرایب همبستگی در این آزمون معنادار است چرا که کمتر از ۰/۰۵ است. به طور کلی می‌توان گفت با توجه به خروجی SPSS ضریب همبستگی پیرسون بین این سه متغیر همبستگی با سطح معناداری ۹۵ درصد وجود دارد و با توجه به این که اعداد به دست آمده در ضریب پیرسون نزدیک به یک و مثبت می‌باشند لذا شدت رابطه بالا و مستقیم است.

با توجه به سؤالات تحقیق، سه مقوله ملاک انتخاب محتوا، ملاک سازماندهی محتوا، ملاک شکل ارائه محتوا، از نظر دبیران سنجیده شده تا محقق دریابد به چه میزان به این مقولات کتاب زیست شناسی پایه دهم توجه شده است. از تجمیع داده‌های مربوط به هر مقوله فراوانی آنها به شرح زیر می‌باشد به طوری که پاسخ‌ها طبق طیف لیکرت از خیلی کم تا خیلی زیاد طبقه بندی شده‌اند. نتایج نشان می‌دهد: از دید دبیران برای کتاب زیست شناسی پایه دهم به ترتیب در انتخاب محتوا خیلی زیاد، سازماندهی محتوا در حد متوسط و شکل ارائه محتوا زیاد به معیارهای انتخاب محتوا توجه شده است.

نتایج این پژوهش در رابطه با کیفیت و کمیت محتوای آموزشی در کتاب زیست شناسی پایه دهم در پژوهش قربانی (۱۳۹۸) که بر روی کتاب زیست شناسی دهم انجام داده است مطابقت دارد. در قسمت شکل ارائه محتوا نیز به دلیل استفاده از کلمات معادل عملکرد ضعیفی نشان داده شده است که با پژوهش قربانی و همکاران (۱۳۹۸) در این زمینه همسو می‌باشد.

نتیجه این پژوهش با نتایج پژوهش مرتضی نژاد (۱۳۹۳) که بر روی کتاب علوم تجربی انجام داده بود در رابطه با تناسب محتوای کتاب درسی همسو می‌باشد. نتایج پژوهش گوگانی (۱۳۹۵) که در رابطه با بررسی کیفیت محتوای کتاب زبان انگلیسی ۱ بوده است با نتایج تحقیق حاضر همسو نیست. نتایج این پژوهش در قسمت سازماندهی محتوا با نتایج برزگری بنادکوک (۱۳۹۴) که در رابطه با بررسی میزان انطباق اصول انتخاب و سازماندهی برنامه درسی با کتاب تعلیمات اجتماعی پایه پنجم ابتدایی تحقیق کرده بود در یک راستا می‌باشد. همچنین دهقانی (۱۳۹۶) در تحقیقی که انجام داده بود به نتایجی دست یافت که با نتایج این پژوهش متفاوت می‌باشد.

منابع

- ۱) برزگری بنادکوکي، اعظم؛ معصومه ایزدی؛ نجمه دادآفرین و سمیرا دهقان زاده، ۱۳۹۴، بررسی میزان انطباق اصول انتخاب و سازماندهی برنامه درسی با کتاب تعلیمات اجتماعی پایه پنجم ابتدایی، سومین کنفرانس ملی توسعه پایدار در علوم تربیتی و روانشناسی، مطالعات اجتماعی و فرهنگی، تهران، تحقیقات اسلامی سروش مرتضوی،
- ۲) دهقانی، مرضیه. (۱۳۹۶). "تحلیل محتوای کتاب کار و فناوری، مطالعات اجتماعی، فارسی و قرآن پایه ششم ابتدایی از نظر میزان درگیری فعال بر اساس تکنیک ویلیام رومی". *پژوهش در برنامه ریزی*. سال ۱۴ دوره ۲، شماره ۲۸. ۱۲۴-۱۴۶.
- ۳) رفیعیان، مصطفی (۱۳۹۳)، *تحلیل محتوای کتابهای درس علوم تجربی دوره ابتدایی از نظر میزان توجه به سواد تغذیه ای*، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه تربیت دبیر شهید رجایی تهران.
- ۴) شریعتمداری، علی (۱۳۸۷). *چند مبحث اساسی در برنامه ریزی درسی*. تهران: انتشارات سمت.
- ۵) صافی، احمد، ۱۳۷۹، مدیریت و نوآوری در مدارس، ناشر: انجمن اولیا و مربیان.
- ۶) فتحی واجارگاه، کورش؛ آقازاده، محرم (۱۳۸۶). *راهنمای تألیف کتاب های درسی*. تهران: انتشارات آبیژ.
- ۷) قربانی، محمد رضا، غلامی، اعظم، داداش زاده، امین، (۱۳۹۶) تحلیل محتوای کتاب زیست شناسی پایه دهم بر اساس روش ویلیام رومی، آموزش پژوهی، دوره ۳، شماره ۱۱، ۸۳-۱۰۱
- ۸) قربانی، محمد رضا، غلامی، اعظم، (۱۳۹۸). تحلیل محتوای کتاب زیست شناسی دهم بر اساس تئوری هوش های چندگانه گاردنر و تأثیر تدریس مبتنی بر آن در میزان یادگیری. *آموزش پژوهی*، دوره ۵، شماره ۱۸، ۳۰-۴۵
- ۹) گوگانی، داود، بیرامی، محمد، (۱۳۹۵)، بررسی کیفیت محتوای کتاب زبان انگلیسی (۱) متوسطه دوره دوم از دیدگاه دبیران مربوطه، سومین کنفرانس بین المللی روانشناسی، علوم تربیتی و سبک زندگی، تربت حیدریه، دانشگاه تربت حیدریه.
- ۱۰) مرتضی نژاد، بتول، مومنی مهموئی، حسین، (۱۳۹۳)، بررسی محتوای کتاب درسی علوم پایه چهارم ابتدایی با توجه به معیارهای انتخاب محتوا، اولین کنفرانس ملی توسعه پایدار در علوم تربیتی و روانشناسی، مطالعات اجتماعی و فرهنگی، تهران، موسسه آموزش عالی مهر اروند،
- ۱۱) ملکی، حسن. (۱۳۸۲)، *برنامه ریزی درسی (راهنمای عمل)*. چاپ چهارم. مشهد: انتشارات پیام اندیشه.
- ۱۲) موسی پور و سعیدی رضوانی، (۱۳۹۵)، *مبانی برنامه ریزی آموزش متوسطه*، نشر آستان قدس رضوی.
- ۱۳) ندیمی محمد تقی و بروج محمد حسین، (۱۳۷۸)، آموزش و پرورش سه مقطع ابتدایی، راهنمایی تحصیلی و متوسطه نظام جدید (واحدی) به انضمام آیین نامه ها. چاپ چهارم. انتشارات مهرداد
- ۱۴) دهقان داریوش، (۱۳۷۷)، *راهنمای عملی برنامه درسی*. تهران: انتشارات قدیانی.
- ۱۵) هاشمی، سید احمد؛ علی پور یعقوب، خادمی، سولماز، (۱۳۹۶)، *تحلیل محتوا برنامه درسی دین و زندگی دوره متوسطه از نظر میزان توجه به نیازهای اجتماعی دانش آموزان*، اولین همایش ملی آسیب شناسی و آسیب زدایی پدیده شکاف بین نسلی (زمینه ها، چالش ها و راهکارها)، بوشهر، موسسه فرهنگی هنری بام پژوهش پرواز جنوب
- ۱۶) Lewy, A. (۱۹۹۱). *The international encyclopedia of curriculum*. New York: Pergamon, press .
- ۱۷) Belcher, C. and W. Wayne (۱۹۹۵). *Middle school science teachers perception of textbook congruency with classroom needs*. U.S. Missouri, P: ۲۶۰.